

Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılmasında Öngörülen Şartların Türk Vatandaşı Eşte Aranmasının Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Salimya GANİYEVA*

Öz

Evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun (TVK) 16. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre, "(1) Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir". Hükümün devamında ise "başvuru sahiplerinde" aranan şartlar üç bent halinde sıralanmıştır. Bunlar; a) Aile birliği içinde yaşama, b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama ve c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması [(m. 16/1(a,b,c)]. Madde hükmünde belirtilen şartlar, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen başvuru sahibi yabancı eşte aranmaktadır. Fakat uygulamada, Danıştay 10. Hukuk Dairesi ile İdari Dava Daireleri Kurulu'nun bazı kararlarında anılan şartların Türk vatandaşı eşte arandığı da görülmektedir. Bu uygulamanın Kanuna aykırı olduğunu belirterek çalışmamızda, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması TVK'da

- Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, Özel Hukuk Bölümü, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı. Erzurum, Türkiye/ Assoc. Prof. Dr. Ataturk University Faculty of Law, Department of Private Law, Private International Law Department, Erzurum, Türkiye.
- Bu çalışma, 14 Mart 2023 tarihinde Ankara Üniversitesi Mülkiye Vatandaşlık Hukuku Sempozyumu'nda sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.
- ✉ s.ganiyeva@atauni.edu.tr • ORCID 0000-0002-9306-485X.

✎ **Atıf Şekli** | Cite As: GANİYEVA Salimya, 'Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılmasında Öngörülen Şartların Türk Vatandaşı Eşte Aranmasının Değerlendirilmesi', SÜHFD, C. 31, S. 4, 2023, s. 1537-1560.

✎ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned by a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✎ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

öngörülen şartlar çerçevesinde değerlendirilecek ve bunların Türk vatandaşı eşte aranmadığına dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler

Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması • Türk Vatandaşı Eş • Yabancı Eş • Danıştay 10. Hukuk Dairesi • İdari Dava Daireleri Kurulu

Evaluation of the Conditions for the Acquisition of Citizenship Through Marriage in Turkish Citizen Spouse

Abstract

The acquisition of citizenship through marriage is regulated in Article 16 of the Turkish Citizenship Law No. 5901 (TVK). According to the provision, "(1) *Marriage with a Turkish citizen does not directly acquire Turkish citizenship. However, foreigners who have been married to a Turkish citizen for at least three years and whose marriage continues can apply to acquire Turkish citizenship*". In the continuation of the provision, the conditions sought for "applicants" are listed in three subparagraphs. These; a) Living in the unity of the family, b) Not engaging in an activity incompatible with the marriage union, and c) Not in a situation that would constitute an obstacle in terms of national security and public order [(art. 16/1(a,b,c)]. The conditions are sought for the foreign spouse who wants to acquire Turkish citizenship by marriage. However, in practice, it is seen that the conditions mentioned in some decisions of the 10th Civil Chamber of the Council of State and the Board of Administrative Case Chambers are sought for a Turkish citizen spouse too. By stating that this practice is against the Law, in our study, the acquisition of Turkish citizenship through marriage will be evaluated within the framework of the conditions stipulated in the TVK and it will be pointed out that these are not sought for Turkish citizen spouses.

Keywords

Acquisition of Citizenship Through Marriage • Turkish Citizen Spouse • Foreign Spouse • 10th Chamber of The Council of State • Board of Administrative Law Chambers

Giriş

Türk Hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması, yetkili makam kararı ile sonradan kazanılan (müktesep) vatandaşlık

olarak¹ geçerli bir evlenme² akdine istinat etmektedir. Türk hukukunda evlenme, 1985 tarihli Evlendirme Yönetmeliği'nin³ 2/f. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: “*Evlenme, bir kadın ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medenî hukuk sözleşmesi*”dir. Türkiye’de gerçekleşen evlilikler, konsolosluk evlilikleri⁴ haricinde, 4721 sayılı ve 2001 tarihli Türk Medeni Kanunu’nun (TMK)⁵ öngördüğü maddi ve şekli şartlara uygun olarak yapılmaktadır. Geçerli bir evliliğin, her hukuki olay ve ilişkide olduğu gibi hukuki sonuçları vardır ve bunlardan biri de evlenmenin vatandaşlık üzerindeki etkisidir. Türk Hukukunda evlilik müessesenin vatandaşlığa etkisi, zaman içinde değişim gösterip⁶ günümüzde de vatandaşlığın kazanılması yollarından en sık rastlanan şeklidir⁷.

Belirtmek gerekir ki yakın zamana kadar evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması, yalnızca Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadın eşe tanınmış olup, yabancı erkek eşin bu yoldan vatandaşlığa

¹ Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. **NOMER**, Ergin, Türk Vatandaşlık Hukuku, 28. Bası, İstanbul, 2021, s. 97-108; **AYBAY**, Rona/**ÖZBEK**, Nimet/**ERSEN PERÇİN**, Gizem, Vatandaşlık Hukuku, 1. Baskı, Ankara, 2019, s. 129-143; **DOĞAN**, Vahit/**YILMAZ**, Alper Çağrı/**AYHAN İZMİRLİ**, Lale, Türk Vatandaşlık Hukuku, 18. Baskı, Ankara, 2022, s. 83-95; **GÜNGÖR**, Gülin, Tabiiyet Hukuku, 8. Bası, Ankara, 2020, s. 135-150; **ERDEM**, B. Bahadır, Türk Vatandaşlık Hukuku (Vatandaşlık), 3. Baskı, İstanbul, 2013, s. 129-150.

² “Evlenme” kurumu ile ilgili geniş bilgi için bkz; **VELİDEDEOĞLU**, H. Veldet, Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, 5. Bası, İstanbul, 1965, s. 45; **KÖPRÜLÜ**, Bülent/**KANETİ**, Selim, Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul, 1989, s. 62, **AKINTÜRK**, Turgut/**ATEŞ**, Derya, Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, 18. Baskı, İstanbul, 2016, s. 59; **ZEVKLİLER**, Aydın/**ERTAŞ**, Şeref/**HAVUTÇU**, Ayşe/**GÜRPINAR**, Damla, Medeni Hukuk, 10. Bası, Ankara, 2018, s. 230; **İKİZLER**, Metin, Evlenmenin Hükümsüzlüğü, Ankara, 2018, s. 20.

³ RG: 07.11.1985-18921.

⁴ Konsolosluk evlilikleri ile ilgili geniş bilgi için bkz. **EKŞİ**, Nuray, “Konsolosluklarda Yapılan Evlenmelerin Şekli Geçerliliği”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, Cevdet Yavuz’a Armağan, 2016, s. 972 vd; **AKGÜN**, Cansu, “Konsolosluk Evlenmelerin Şekline Uygulanacak Hukuk”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXI, Y. 2017, s. 113 vd; **KÜPE**, Bahar, Milletlerarası Özel Hukukta Şekil, Ankara, 2021, s. 217-227.

⁵ RG: 08.12.2001-24607.

⁶ **TANRIBİLİR**, F. Bilge, “Evlenme ve Vatandaşlık”, ÇÜHFD, C. 5, S. 1, 2020, s. 3029.

⁷ Bkz. <https://kulacoglu.av.tr/evlilik-yoluyla-turk-vatandasligi/> (Erişim tarihi: 03.03.2023).

alınması engellenmişti. Ancak eleştirilere maruz kalan bu cinsiyetçi ve ayrımcı yaklaşımdan uzaklaşmış ve yabancı uyruklu erkek eşlerin de evlenme ile Türk vatandaşlığına alınmasının önü açılmıştır⁸. Bunun yasal dayanağını ise 2003 yılında çıkarılan 4866 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun⁹ ile mülga 403 sayılı ve 1964 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun¹⁰ 5. maddesinde yapılan değişiklik¹¹ teşkil etmiş ve getirilen yeni düzenleme yürürlükteki 5901 sayılı ve 2009 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda da (TVK)¹² muhafaza edilmiştir.

Evlenme ile Türk vatandaşlığının kazanılması 5901 sayılı TVK'nun 16. maddesinde aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir: *“(1) Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinde; a) Aile birliği içinde yaşama, b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama, şartları aranır”*. Hükümden de anlaşıldığı üzere, evlenme ile vatandaşlığın kazanılması bazı şartlara tâbi kılınmış ve bunların başvuru sahibi yabancı eşte arandığı hükme bağlanmıştır. Fakat ilginçtir ki uygulamada, Kanunda öngörülen şartların bazı hallerde Türk vatandaşı eşte arandığı da görülmektedir. Nitekim

⁸ **AKŞAHİN POLAT**, Sibel, “Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Evlilik Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 2, 2019, s. 184.

⁹ RG: 12.06.2003-25136.

¹⁰ RG: 22.02.1964-11638. Bundan sonra kısaca 403 sayılı TVK olarak anılacaktır.

¹¹ Yapılan değişiklik ile ilgili geniş bilgi için bkz. **ERDEM**, B. Bahadır, “4866 Sayılı Kanunla Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu İle Kazanılması” (4866 Sayılı Kanun), MHB, Yıl. 23, 2003, s. 350 vd; **SARGIN**, Fügen, “Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”, AÜHFD, C. 53, S. 1, 2004, s. 29-39; **TANRIBİLİR**, s. 3032-3033; **AKŞAHİN POLAT**, s. 184; **ÇELİK**, Fatma Elif, “Evlenme Yolu İle Türk Vatandaşı Olma Taleplerinden Doğan Uyuşmazlıklara İlişkin Yargılamalarda Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Kıstası”, TAAD, Yıl. 13, S. 49, s. 394-398.

¹² RG: 12.06.2009-27256. Bundan sonra kısaca 5901 sayılı TVK olarak anılacaktır.

Danıştay ve İdari Dava Daireleri Kurulu'nun (İDDK) 2018¹³ ve 2019¹⁴ tarihli kararlarında, Kanundaki şartların Türk vatandaşı eş bakımından da geçerliliğini koruduğu karara bağlanmıştır. Hatta bu şartların Türk vatandaşı eş tarafından sağlanmadığı gerekçesiyle, bunları sağlayan yabancı eşin vatandaşlık başvurusu reddedilmiş ve TVK'nın 10. maddesine istinat edilmiştir.

Elbette, vatandaşlık gibi çok önemli bir konuda yetkili makamın takdir yetkisi olacaktır. Ancak bizim burada üzerinde durmak istediğimiz husus şudur; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında öngörülen şartların Türk vatandaşı eşte de aranması gerekli midir? Çünkü yukarıda bahsi geçen kararlarda Devletin hükümlerine yetkisine istinat edilerek Kanunda yer alan koşulların, sadece vatandaşlık için başvuran yabancı eş açısından değil, Türk vatandaşı eş bakımından da değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Diğer yandan Danıştay'ın, Türk vatandaşı eşten dolayı yabancı eşin vatandaşlık başvurusunun reddedilemeyeceği yönünde verdiği kararları¹⁵ da vardır. Öyleyse vatandaşlık gibi çok önemli bir konuda yargı kararları arasında çelişkinin olması düşündürücüdür ve bu durumun açıklığa kavuşması icap etmektedir. Bu amaçla çalışmamızda, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması irdelenecek ve Kanunda öngörülen şartların Türk vatandaşı eşte aranmaması gerektiğine dikkat çekilecektir. Ancak konunun daha iyi anlaşılması için, öncelikle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının tarihi sürecine değinilecek ve akabinde evlenme ile kazanılan vatandaşlık 5901 sayılı TVK çerçevesinde ele alındıktan sonra konu bağlamındaki yargı kararlarına yer verilecektir.

¹³ Danıştay İDDK, 17.01.2018, E. 2015/4972, K. 2018/23 (Lexpera, Erişim tarihi: 04.01.2023). Bu karara çalışmamızın II. Bölümünün "C" başlığı altında yer verilmiştir. Karar ile ilgili ayrıca bkz. DOĞAN/YILMAZ/AYHAN İZMİRLİ, s. 91; ÇELİK, s. 415-416.

¹⁴ Danıştay 10. D, 30.04.2019, E. 2014/5203; K. 2019/3474 (Kazancı, Erişim tarihi: 03.01.2023). Bu karara çalışmamızın II. Bölümünün "C" başlığı altında yer verilmiştir. Karar için ayrıca bkz. ÇELİK, s. 414-415.

¹⁵ Örneğin, Danıştay 10. D, 26.10.2016, E. 2013/3979, K. 2016/3868 (Lexpera, Erişim tarihi: 30.12.2022); Danıştay 10. D. 11.04.2016, E. 2013/1608 K. 2016/1896 (Lexpera, Erişim tarihi: 30.12.2022). Bu kararlara çalışmamızın II. Bölümünün "D" başlığı altında yer verilmiştir.

I. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasının Tarihi Süreci

A. Genel Olarak

Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasına tarihi açıdan bakıldığında, Cumhuriyet Döneminde kabul edilen ve konuyu düzenleyen üç Kanundan bahsetmek mümkündür. Bunlar; 1928 tarihli ve 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu¹⁶; 1964 tarihli ve 403 sayılı TVK ve yürürlükte olan 5901 sayılı TVK'dır. Ancak Cumhuriyetten önce, Osmanlı Devleti'nde 1869 yılında çıkarılan ve Cumhuriyet kurulduktan sonra da 1928 yılına kadar yürürlükte kalan Osmanlı Devleti'nin ilk vatandaşlık düzenlemesi olan Tâbiyet-i Osmaniye'ye Dair Nizamname'den [(Tabiiyeti-i Osmaniye Kanunnamesi, (Kanunname)]¹⁷ de bahsetmeden geçemeyeceğiz.

B. Osmanlı Devleti'nde Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması

Yukarıda da bahsedildiği üzere, Osmanlı Devleti'nde vatandaşlık mevzusu 1869 tarihli Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi ile düzenlenmişti. Kanunname, dini kurallardan bağımsız ve İslam dünyasında ilk seküler vatandaşlık Kanunu olarak 1851 tarihli Fransız Kanunu'ndan esinlenerek hazırlanmıştır. Dokuz maddeden oluşan Kanunnamenin 7. maddesinde evliliğin kadının vatandaşlığa etkisi ele alınmış ve bu husus hem yabancı ile evlenen Osmanlı tabiiyetindeki kadın bakımından hem de Osmanlı ile evlenen yabancı uyruklu kadın açısından ele alınmıştır. Buna göre yabancı ile evlenen Osmanlı kadın, tabiiyetini kaybetmekle birlikte yabancı eşinin vefatından sonra tekrar Osmanlı tabiiyetine dönebilmekteydi. Buna karşın, Osmanlı tebaası ile evlenen yabancı kadının vatandaşlığı ise uygulamada tartışma yaratmıştır. Zira Kanunnamede açık hükme yer verilmediği gerekçesiyle

¹⁶ RG 4.6.1928-904. Bundan sonra kısaca 1312 sayılı TVK olarak anılacaktır. Kanunun yayımlandığı tarihte henüz Harf Devrimi yapılmamıştı; **TANRIBİLİR**, s. 3029, dip. 31.

¹⁷ Şevval 1285-11 Kanunisani 1284; *Takvim-i Vekayi* No. 1044. Düzenleme ilk yayınlandığında başlık "Tâbiyet-i Osmaniye'ye Dair Nizamname" idi. Ancak Birinci Tertip *Düstur'da* metin "Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesidir" başlığıyla yayınlanmıştır; **AYBAY**, Rona, Kadının Uyrukluğu Üzerinde Evlenmenin Etkisi, Ankara, 1980, s. 63; **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 61.

yabancı devletler, Osmanlı erkek ile evlenen tebaasının Osmanlı tabiiyetinde sayılacağına tepki göstermiş ve hatta o dönemde Fransız ve İtalyan mahkemelerince bu tepkileri destekleyecek yönde kararlar verilmiştir¹⁸. Ancak zaman içerisinde bu belirsizlik daha sonra çıkarılan bir başka Kanun ile düzeltilmiş ve Osmanlı erkekle evlenen yabancı kadının Osmanlı tebaasından sayılacağı kabul edilmiştir¹⁹. Yani “ailede tek tabiiyet” prensibinden hareketle Osmanlı tebaası ile evlenen yabancı kadının, herhangi bir şarta bağlı olmaksızın ve iradesine de başvurulmaksızın Osmanlı tabiiyetini²⁰ kazanacağı hükme bağlanmıştır.

Osmanlı Kanunnamesi, 1928 tarihli Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Vatandaşlık Kanunu çıkarılana kadar yürürlükte kalmış ve Cumhuriyetin ilk yıllarında da uygulanmaya devam etmiştir. Nitekim 1312 sayılı TVK'nın kabulü ile birlikte vatandaşlık hukukunun Cumhuriyet Dönemindeki tarihçesi başlamış olup, bu sürece 403 sayılı TVK ve yürürlükteki 5901 sayılı Kanun ile devam edilmiştir.

C. Cumhuriyet Döneminde Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması

1. 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

Evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması, 1312 sayılı TVK'nın²¹ “Evlenmenin Vatandaşlığa Tesiri ve Rücu” başlıklı 13. maddesinin 1.

¹⁸ **BERKİ**, O. Fazıl, “Türk Hukukunda Evlenmenin Tabiiyete Tesiri”, AÜHFHD, C. 3, S. 1, 1946, s. 49; **AYBAY**, s. 72.

¹⁹ **AYBAY**, s. 72; **TANRIBİLİR**, s. 3030.

²⁰ Osmanlı tabiiyetine evlenmenin etkisinden bahsederken, burada dikkat çekilmesi gereken bir durum da, Osmanlı tebaasının İranlılarla evlenmesinin yasak olmasıydı; Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. **FİŞEK**, Hicri, Türk Vatandaşlık Hukuku, Ankara, 1959, s. 82 vd. Aybay'a göre, bu yasağın mezhep ayrılığından kaynaklandığı ve bu noktada Osmanlı uyruklular ile Şii mezhebinden kişilerin evlenmesinin önlenmesi amaçlanmıştır. İran uyruklularıyla evlenme yasağı, 1822 yılında çıkarılmış bir *Buyruldu-i Âli'*ye dayanmaktaydı ve buna ilişkin düzenleme 1926 yılına kadar yürürlükte kaldıktan sonra, 1926 yılında çıkarılan bir kanunla ilga edilmiştir. Bu Kanun ise, *Türk Tebaasıyla Tebaa-i İraniyenin İzdivacı Haklarında Olan Memnuiyetin Muhafazasına Dair 24 Eylül 1290 tarihli Nizamnameyi Muaddil Kanun*, 26 Nisan 1926, Kanun No. 824, Resmi Ceride 5 Mayıs 1926, 364, Düstur III t.c. 7, İkinci Bası, s. 873; **AYBAY**, s. 69-71.

²¹ 1312 sayılı TVK ile ilgili geniş bilgi için bkz. **BERKİ**, s. 47 vd; **YILMAZ**, Duygu/**KONYA**, Didem, “Cumhuriyet'in Kuruluşunda Birey ve Devlet İlişkisi:

fıkrasında şu şekilde düzenlenmiştir: *“Türklerle evlenen ecnebi kadınlar Türk vatandaşı olurlar. Ecnebilerle evlenen Türk kadınları Türk kalırlar. Ecnebi bir kadının bir Türk ile evlenmesi ecnebi kocasından evvelce olan çocuklarının tabiiyetine tesir etmez. Ancak babaları sağ değilse küçüklerin tabiiyeti analarına tabi olur”*. Hükme göre, Türk kadınının yabancı erkekle evlenmesi Türk vatandaşlığına tesir etmezken, Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadının ise hiçbir şarta bağlı olmaksızın kanun gereği Türk vatandaşlığını doğrudan kazanacağı kabul edilmiştir. Doktrinde²² de belirtildiği üzere mülga 1312 sayılı TVK, Türk vatandaşı erkek ile evlenen yabancı kadınlar bakımından *“ailede tek vatandaşlık”* prensibini kabul etmiş ve fakat yabancı erkekle evlenen Türk kadınları açısından modern anlayışa yer vermiştir.

Yine madde hükmünde cinsiyetçi ve ayrımcı bir yaklaşıma yer verildiği de görülmektedir. Zira yalnızca Türklerle evlenen yabancı kadınların Türk vatandaşlığına geçeceği dikkate alınmış ve yabancı erkeklerin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmalarına imkân tanınmamıştır.

1312 sayılı TVK’da, Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadının iradesine bakılmaksızın Türk vatandaşlığını kanun gereği kendiliğinden kazanması eleştirilere maruz kaldığı gibi, genel olarak da 1960’li yıllara gelindiğinde bu Kanunun zamana ayak uyduramaması yeni vatandaşlık düzenlemesine ihtiyaç doğurmuştur²³. Bunun sonucunda ise 1964 yılında 403 sayılı TVK’nın kabul edilmesi ile birlikte 1312 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

2. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

403 sayılı TVK’da evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması *“Evlenme İle”* başlıklı 5. maddede düzenlenmiş ve Kanunun ilk halinde yine cinsiyetçi ve ayrımcı yaklaşımdan hareket edilmiştir. Madde 5 uyarınca, *“Bir Türk ile evlenen yabancı kadın Türk vatandaşlığına geçmek istediğini 42. maddede gösterilen şekilde bildirdiği veya vatansız bulunduğu veyahut evlenmekle eski vatandaşlığını kaybettiği takdirde Türk vatandaşlığını*

1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ve Uygulamaları”, Belgi, S. 24, 2022/II, s. 19 vd.

²² BERKİ, s. 50; AYBAY, s. 76; NOMER, s. 97.

²³ AYBAY, s. 84.

kendiliğinden kazanır". Hükme göre yabancı uyruklu kadın eşin, evlenme ile üç halde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanacağı belirtilmiştir. Birincisi, bir Türk ile evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığına geçmek istediğini Kanununun 42. maddesine uygun olarak beyan etmesi; ikincisi, yabancı kadın eşin vatansız olması ve son olarak da yabancı kadın eşin, evlenmekle eski vatandaşlığını kaybetmesi. Fakat ilginçtir ki, 403 sayılı TVK'nın madde 5 hükmü gereği evlenme ile yalnızca yabancı kadın eşin Türk vatandaşlığını kazanacağı belirtilmişken, yine Kanunun "İstisnai Vatandaşlığa Alınma" başlıklı 7/1(ç). maddesinde ise bir ayrıma yer verilmeyip "*Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararı ile Türkiye'de yerleşmiş olanlar*"ın da istisnai yoldan Türk vatandaşlığını kazanabilecekleri öngörülmüştür. Burada TVK'nın 5 ve 7. maddesindeki hükümleri arasında bir çelişkiden söz etmek mümkün olsa da, Kanun zaten yürürlükten kaldırıldığı için çalışmamızda bu konu üzerinde ayrıca durulmayacaktır.

403 sayılı TVK'nın 5. maddesine dönecek olursak, bu maddede hem cinsiyetçi ayrıma yer verilmesi hem de yabancı kadın eşin, evlenme ile herhangi bir şarta bağlı olmaksızın Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanması doktrinde²⁴ eleştirilmiştir. Özellikle 1990'lı yıllara gelindiğinde, Doğu Bloğu'nun yıkılmasından sonra evlenme yoluyla salt isteğe bağlı Türk vatandaşlığının kazanılması Vatandaşlık Kanunu'nun en çok ihlâl edilen hükmü haline gelmişti²⁵. Nitekim 2003 yılında kabul edilen 4866 sayılı Kanunla 403 sayılı TVK'da yapılan değişiklik sonucunda evlenme ile vatandaşlığın kazanılması büyük ölçüde değişikliğe uğramış ve Kanundaki cinsiyetçi ayrımdan da vazgeçilerek Türk vatandaşlığının evlenme yolu ile kazanılması belli başlı şartlara tâbi kılınmıştır. Bazı yazarların²⁶ da belirttiği gibi, bu düzenleme ile evlenme anında salt talebe bağlı vatandaşlık kazanma anlayışı terk

²⁴ AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 131, dip. 81; DOĞAN/YILMAZ/AYHAN İZMİRLİ, s. 83-84; DOĞAN, Vahit, "Vatandaşlık Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme", GÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 1-2, 1999, s. 7; ERDEM, B. Bahadır, "Türk Vatandaşlık Hukukunda Cinsiyet Farkının Yarattığı Sorunlar", (Cinsiyet Farkı), MHB, C. 19, S. 1-2, 1999, s. 304 vd; ERDEM, Vatandaşlık, s. 142-145.

²⁵ DOĞAN/YILMAZ/AYHAN İZMİRLİ, s. 85.

²⁶ GÜNGÖR, s. 137; DOĞAN/YILMAZ/AYHAN İZMİRLİ, s. 85.

edilerek, muvazaalı evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının önlenmesi amaçlanmıştır. 2003 yılında yapılan değişiklik yerinde olsa da, Doğan'ın²⁷ da dikkat çektiği üzere, “*renk uyumu olmayan yamalı bohça hâline gelmiş olan Vatandaşlık Kanunu'nun parça parça değiştirilmesi yerine, günün şartları nazara alınarak bir bütün olarak ele alınıp değiştirilmesi isabetli olacaktır*”. Nitekim uluslararası alandaki gelişmelerin dikkate alınması sonucunda ve Avrupa Birliği müktesebatı ile uyum çerçevesinde 2009 yılında yürürlükteki 5901 sayılı TVK kabul edilmiş ve 2010'da da Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik²⁸ çıkarılmıştır.

Konumuz açısından arz ettiği önem nedeniyle, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını 5901 sayılı TVK çerçevesinde ayrı başlık altında ele almayı uygun görmekteyiz.

II. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması

A. Genel Olarak

Yukarıda da belirtildiği üzere 5901 sayılı TVK, vatandaşlığın evlenme ile kazanılmasını madde 16'da düzenlemiş ve başvuru sahiplerinde aşağıdaki şartların arandığını kabul etmiştir; a) Aile birliği içinde yaşama, b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama. Ancak evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına başvuru yapmadan önce yabancı eşin, üç yıldan beri evli olması ve evliliğinin devam ediyor olması gerekmektedir (TVK, m.16/1). Yani bir Türk vatandaşı ile evlenmek, vatandaşlığın evlenme ile kazanılması bakımından tek başına yeterli görülmemiş ve bazı şartlara tâbi kılınmıştır. Erdem'in²⁹ de belirttiği gibi, getirilen yeni düzenleme sonucunda yabancı eşin, artık “otomatik olarak” Türk vatandaşlığını kazanması engellenmiş olacaktır.

Kanundaki şartları, ön şartlar ve asli şartlar (başvuru şartları)³⁰ olmak üzere ikiye ayırmak mümkün olabilmektedir.

²⁷ DOĞAN, s. 21.

²⁸ RG: 06.04.2010-27544.

²⁹ ERDEM, 4866 Sayılı Kanun, s. 351.

³⁰ DOĞAN/YILMAZ/AYHAN İZMİRLİ, s. 91-92.

B. Yabancı Eşin Yerine Getirmesi Gereken Şartlar

1. Ön Şartlar

Burada ön şartlar ile kastedilen durum şudur; Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına başvuru hakkını elde etmek için yabancı eşin, TVK'nın 16/1. maddesi uyarınca öncelikli olarak iki şartı yerine getirmesi zorunludur. Bunlar; 1) Bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olmak ve 2) Evliliğin devam ediyor olmasıdır. Dolayısıyla, bu şartların yerine getirilmesi ile birlikte yabancı eşin, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuru makamına müracaat etme hakkı doğmuş olacaktır. Ancak başvuru yapıldıktan sonra evlenme ile Türk vatandaşlığının kazanılması için Kanunun 16/1. maddesinde belirtilen asli şartların da yerine getirilmesi zorunludur.

2. Asli Şartlar

Yukarıda da ifade edildiği üzere kanun koyucu, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için başvuran yabancı eşin yerine getirmesi gereken şartları TVK'nın 16. maddesinde üç bent halinde sıralamıştır. Bunlar; a) Aile birliği içinde yaşama, b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama ve c) Millî güvenlik ve kamu düzeni³¹ bakımından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması.

Görüldüğü üzere, Türk vatandaşlığını evlenme ile kazanmak isteyen yabancı eşin, Kanunda düzenlenen ön ve asli şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Nitekim tüm şartların eksiksiz yerine getirilmesi durumunda yabancı eş Türk vatandaşlığını kazanabilecektir. Ancak önemle belirtilmesi gerekir ki, Kanunun 10. maddesi uyarınca, "(1) ... aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz". Dolayısıyla, vatandaşlığın sonradan kazanılması bakımından yetkili makama takdir yetkisi tanınmakta olup, tüm şartların taşınması halinde dahi yabancı kişinin vatandaşlık başvurusu reddedilebilmektedir. Fakat konumuz bağlamında vatandaşlık

³¹ Milli güvenlik şartı ile ilgili geniş bilgi için bkz. ERTEN, Rifat, "Türk Vatandaşlığının Yeniden Kazanılması Yollarında Aranan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak", Public and Private International Law Bulletin, 40 (2), Prof. Dr. Cemal Şanlı'ya Armağan, 2020, s. 1356 vd; ÇELİK, s. 398 vd.

başvurusunu değerlendiren yetkili makamın, takdir yetkisini bizzat başvuru yapan yabancı eş bakımından kullanması gerektiğinin kanaatindeyiz. Zira TVK madde 16'da düzenlenen şartların "başvuru sahibi" yabancı eşte aranacağı hüküm altına alınmıştır. Oysa Danıştay 10. Dairesi ile İDDK'nın bazı kararlarında TVK'nın 16/1. maddesindeki şartların Türk vatandaşı eşte de arandığı görülmektedir. Öyleyse aşağıda bahsi geçen kararlara değinmek yerinde olacaktır.

C. 5901 Sayılı TVK 16/1. Maddesindeki Şartların Türk Vatandaşı Eşte Arandığına İlişkin Danıştay ve İdari Dava Daireleri Kurulu Kararları

TVK'nın 16/1.maddesinde öngörülen şartların Türk vatandaşı eşte de aranmasına ilişkin Danıştay 10. Dairesi'nin 30.04.2019 tarihli kararına konu olan olayda, 2009 yılında bir Türk vatandaşı ile evlenen Ukrayna vatandaşı kadın eş, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuruda bulunmuştur. Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu tarafından yapılan mülakat sonucunda, bu evliliğin aile birliğini kurmaya yönelik olduğu; çift arasında yaş farkı bulunmasına rağmen bu durumun evlilik hayatını olumsuz etkilemediği; çift hakkında yapılan tahkikat, yakınlarından alınan ifadeler ve İnceleme Raporunda evliliğin gerçek bir evlilik olduğu anlaşılmıştır. Ukrayna vatandaşı yabancı eşin, TVK madde 16'da aranan şartları taşıdığı sonucuna varılmasına karşın başvuru, ilgilinin Türk vatandaşı eşi hakkında suç kayıtlarının bulunduğu dikkate alınarak Bakanlıkça reddedilmiştir. Bakanlığın ret kararına karşı Ukrayna vatandaşı davacı idare mahkemesinde iptal davası açmıştır.

Ankara 9. İdare Mahkemesi³² tarafından görülen dava sonucunda, Ukrayna vatandaşı davacının Türk vatandaşı eşi ile evliliğinin gerçek bir evlilik olduğu, evlilikleri açısından herhangi bir olumsuzluğa rastlanmadığı ve yapılan mülakatta da davacının 5901 sayılı TVK madde 16'daki şartları taşıdığı belirlenmesine rağmen, vatandaşlık başvurusunun somut delil gösterilmeksizin reddedildiği anlaşılmıştır. Ancak gerek TVK ve gerekse de Uygulama Yönetmeliğinde vatandaş olmak isteyenlerin, evlendikleri kişilerin suç kaydının varlığının

³² Ankara 9. İdare Mahkemesi, 04.04.2014, E. 2013/1602, K. 2014/225.

vatandaşlığa kabul bakımından engel teşkil yaratacağına yönelik bir hükmün yokluğu karşısında vatandaşlık talebinin reddine ilişkin işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılıp mahkemece iptal kararı verilmiştir. Bu karara karşı davalı İdare tarafından temyiz davası açılmıştır.

Davalı İdare tarafından yapılan temyiz savunmasında, Türk vatandaşlığını talep eden yabancıların TVK'da sayılan şartları taşıyıp taşımadıklarına dair ilgili kurumlara gerekli inceleme ve araştırma yaptırıldıktan sonra nihai kararın Bakanlığın yetkisinde olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda davacı ve eşi ile ilgili olarak yapılan arşiv araştırması sonucunda, davacının Türk vatandaşı eşinin kaçakçılık ve uyuşturucu madde ile ilgili, kardeşlerinin de çeşitli konularda suç kayıtlarına rastlanıldığı; davacının Türk vatandaşlığı talebinin değerlendirilmesinde bu hususların göz önünde bulundurulması gerektiğinin bildirildiği; Ukrayna vatandaşı davacının başvurusunun TVK madde 10 uyarınca reddedildiği; Türk vatandaşı eşinin geçmişte kamu düzenini bozmaya yönelik fiiller içerisinde olduğunun dosya içeriğinden açıkça görüldüğü ve Türk vatandaşlığına evlilik sebebiyle kabulde mevzuatta aranan şartların eşlerin her ikisini de kapsayacak biçimde değerlendirilmeye alınması lüzumu ileri sürülmüştür.

Danıştay 10. Daire tarafından görülen dava sonucunda; Ukrayna vatandaşı davacının Türk vatandaşı ile evlendiği tarihten sonra davacının eşi hakkında Antalya 2. Ağır Ceza Mahkemesince³³ esrar kullandığını kendiliğinden beyan ettiği için ceza verilmesine yer olmadığına karar verildiği; öte yandan esrar satıcılığı yaptığı fiili sabit bulunduğundan beş yıl iki ay on beş gün hapis ve iki bin beş yüz (2500) TL adli para cezası ile cezalandırılmasına hükmedildiği anlaşılmıştır. Danıştay 10. Dairesi'nce yapılan değerlendirmenin devamında ise; Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasına ilişkin başvurularda, mevzuatta öngörülen şartların sadece başvuran yabancı eş açısından değil, bilakis her iki eşi de kapsayacak şekilde irdelenmesi gerekliliği ve Türk vatandaşlığına kabul etme konusunun Devletin hükümranlık yetkisine ilişkin olduğu; davacının Türk vatandaşlığına alınma talebiyle

³³ Antalya 2. Ağır Ceza Mahkemesi, 02.06.2011, E. 2011/286, K. 2011/186.

yapmış olduğu başvurunun reddi yolunda tesis edilen işlemde hukuka aykırılık, dava konusu işlemin iptali yolunda verilen mahkeme kararında ise hukuki isabetin görülmediği belirtilmiştir. Değerlendirme sonucunda Danıştay 10. Dairesi, davalı İdarenin temyiz isteminin kabulüne ve dava konusu işlemin iptali yolunda verilen Ankara 9. İdare Mahkemesi kararının bozulmasına oy çokluğuyla³⁴ karar vermiştir.

Yine aynı yönde Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 2018 tarihli bozma kararına konu olan bir olayda 2004 yılından beri bir Türk vatandaşı ile evli olan Suriye vatandaşı davacı, TVK madde 16 kapsamında vatandaşlık başvurusunda bulunmuştur. Başvuru değerlendirilmesinde, kendisi ve eşi ile yapılan mülakat sonucunda çiftin bu evlilikten iki çocuğunun dünyaya geldiği; bu evliliğe ait ortak bir meskende yaşadıkları; evlilikten kaynaklanan sorumluluklarının eşler arasında eşit şekilde paylaşıldığı; eşlerin birbirlerini anlayacak kadar Türkçe konuşabildikleri anlaşıldığından olumlu kanaat bildirilmiş olmasına karşın, Türk vatandaşı eşin Van 4. Ağır Ceza Mahkemesinde³⁵ uyuşturucu madde ticareti suçu isnadı ile yargılandığı ve altı yıl sekiz ay hapis ile beş bin (5000) TL adli para cezasına mahkûm edildiği; hâlen Van M Tipi Cezaevi'nde tutuklu bulunduğu tespit edildiği gerekçesine dayanılarak başvuru reddedilmiştir. Ret kararı üzerine Suriye vatandaşı davacı idare mahkemesinde iptal davası açmıştır.

Ankara 5. İdare Mahkemesi³⁶ tarafından yapılan değerlendirme sonucunda, TVK'da Türk vatandaşlığının evlenme yolu ile kazanılmasında aranacak şartların başvuru sahipleri bakımından tespit edildiği; söz konusu şartlara uygunluk eşleştirmesinin Türk vatandaşı olan diğer eş yönünden yapılamayacağı belirtilip *iptal kararı* verilmiştir.

Davalı İdarenin temyiz başvurusu üzerine anılan karar, Türk vatandaşı olabilmek için başvuru sahiplerinin taşıması gereken şartların yalnızca ilgili yabancılar tarafından değil, fakat her iki eşi de kapsayacak

³⁴ Bu kararla ilgili olarak yazılan bir adet karşı oy yazısında; davacı ile Türk vatandaşı eşin evliliklerinin aynı çatı altında devam ettiği ve ciddi bir evlilik olduğunun tespit edildiği hususunun göz ardı edilmemesi gerektiği ve Türk vatandaşı eş hakkındaki *ceza mahkemesi kararının cezaların şahsiliği ilkesi* uyarınca davacının başvurusu bakımından değerlendirme kriteri olarak belirlenemeyeceği belirtilmiştir.

³⁵ Van 4. Ağır Ceza Mahkemesi, 17.02.2010, E. 2009/55, K. 2010/30.

³⁶ Ankara 5. İdare Mahkemesi, 26.05.2011, E. 2010/1609, K. 2011/692.

şekilde irdelenmesi gerekliliğinin, vatandaşlık konusunda Devletin egemenlik hakkının bir sonucu olarak doğduğu gerekçesi ile Danıştay 10. Dairesi kararı³⁷ ile bozulmuştur. Ankara 5. İdare Mahkemesi'nin³⁸, bozma kararına uymayarak ilk kararında ısrar etmesi üzerine dosya İdari Dava Daireleri Kurulu'na intikal etmiştir. Kurul, oy çokluğu³⁹ ile "*Türk vatandaşlığına kabul etme konusunun Devletin hükümranlık yetkisine ilişkin olduğu gözetildiğinde, davalı idarece takdir yetkisi çerçevesinde davacı ve eşi hakkındaki kayıtların değerlendirilmesi sonucu 5901 sayılı Kanunun idareye takdir yetkisi⁴⁰ veren 10. maddesi uyarınca tesis edilen dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı*" gerekçesi ile davalı İdarenin temyiz isteminin kabulüne, Ankara 5. İdare Mahkemesi'nce verilen ısrar kararının bozulmasına hükmetmiştir.

Görüldüğü üzere, yukarıda bahsi geçen her iki kararda da vatandaşlığa alınma konusunun Devletin hükümranlık yetkisinde olduğuna dikkat çekilip, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması için başvuran yabancı eş ile birlikte Türk vatandaşı eşin durumunun da idarenin takdir yetkisi çerçevesinde (TVK m.10) değerlendirileceği belirtilmiştir. Kanaatimizce, yukarıda belirtilen her iki karar da, TVK'nun 16/1. maddesine aykırılık teşkil ettiği sebebiyle eleştiriye açıktır. Üstelik bu durum, kanunilik ilkesi gibi suç ve cezanın şahsiliği ilkesini de

³⁷ Danıştay, 10. D, 16.02.2015, E. 2011/10326, K. 2015/493.

³⁸ Ankara 5. İdare Mahkemesi, 2.06.2015, E. 2015/1671, K. 2015/1130.

³⁹ Bu kararla ilgili olarak yazılan bir adet karşı oy yazısında; davacı ile Türk vatandaşı eşin evliliklerinin aynı çatı altında devam ettiği ve ciddi bir evlilik olduğunun tespit edildiği hususunun göz ardı edilmemesi gerektiği ve Türk vatandaşı eş hakkındaki ceza mahkemesi kararının cezaların şahsiliği ilkesi uyarınca davacının başvurusu bakımından değerlendirme kriteri olarak belirlenemeyeceği belirtilmiştir

⁴⁰ Kaya'ya göre, idareye "takdir yetkisi" belirli bir amaç için verilmektedir. İdare, takdir yetkisini iyi niyetle ve makul şekilde kullanmalı, idari işlemin etkilediği kişileri dinlemek dâhil, belirli usulleri takip etmelidir. İdarenin, takdir yetkisini bu sınırlar içinde kullanmadığı her durumda hukuksal amaca aykırı davranmış ve yetkisini suiistimal etmiş olmaktadır. Bu yönden takdir yetkisinin kötüye kullanıldığı durumlarda idari yargı organları, idarenin takdir yetkisine dayanarak tesis ettiği işlemleri, keyfiliği önlemek ve kişilerin haklarını korumak için denetlemektedir. **KAYA**, Cemil, İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi, 2021, s. 45-47, s. 117-120.

zedelemektedir ki, böyle bir sonuç hukuk düzeninde tahammülle karşılanmamalıdır.

Fakat ilginçtir ki benzer durumda Danıştay 10. Dairesinin aksi yönde, yani TVK madde 16/1'de öngörülen şartların Türk vatandaşı eşte aranmayacağına ilişkin verdiği kararları da vardır. Aşağıda bunlardan bazılarına değinmeyi uygun görmekteyiz.

D. 5901 Sayılı TVK 16/1. Maddesindeki Şartların Türk Vatandaşı Eşte Aranmadığına İlişkin Danıştay Kararları

Bu başlık altında Danıştay 10. Dairesi'nin 2016 tarihli iki kararına yer verilmişse de, aynı yönde diğer kararların⁴¹ olduğunu da belirtmekte fayda vardır.

Danıştay 10. Dairesi'nin 2016 tarihli ilk kararına konu olan olayda, Azerbaycan uyruklu davacı tarafından 5901 sayılı TVK madde 16 kapsamında evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin yaptığı başvurusu yetkili makam tarafından reddedilmiştir (03.05.2012 tarihli ve 125-54633 sayılı karar). İdarece verilen kararın iptali istemiyle Ankara 17. İdare Mahkemesinde⁴² dava açılmıştır. Mahkeme, her ne kadar davacının Türk vatandaşı eşinin "Geceleyn Silahla Tehditle Gasp" suçundan dolayı 5 yıl hapis cezası aldığı ve 26/08/2010 tarihinden itibaren cezaevinde bulunduğu, ayrıca 20 adet kadar hırsızlık ve uyuşturucu bulundurma şeklinde suç kayıtlarının olduğu belirtilmekte ise de "*suç ve cezanın bireyselliği ilkesi gereğince davacının Türk vatandaşı olan eşinin suçlarından sorumlu tutulamayacağı*"nı belirtmiştir. Ayrıca, davacı hakkında Ankara Valiliği Vatandaşlık Başvurusu İnceleme Komisyonunca yapılan mülakat sonucu düzenlenen değerlendirme formunda, davacının Türk vatandaşı ile olan evliliğinin aile birliğini kurmaya yönelik ve ciddi olduğu, eşlerin birbirlerini iyi tanıdıkları, yakınlarını bildikleri, davacının Türk vatandaşlığına alınmasının Komisyonca uygun görüldüğünün

⁴¹ Danıştay 10. Dairesi'nin aynı yöndeki kararları için (Örneğin, Danıştay 10. D. 02.11.2020, E. 2016/3768, K. 2020/4354 vb) bkz. <https://www.milhukuk.com/vatandaslik-davasi-ornek-danistay-kararlari> (Erişim tarihi: 06.01.2023).

⁴² Ankara 17. İdare Mahkemesi, 14.03.13, E. 2012/1020, K. 2013/306.

belirtildiği anlaşılacakla, dava konusu işleme dayanak olarak anılan mevzuat hükümleri açısından davacının Türk vatandaşlığını kazanmaya engel olabilecek mahiyette ve hukuken geçerli olarak kabul edilebilecek nitelikte bir tespitin bulunmadığı gibi, Türk vatandaşlığının kazanılması için öngörülen koşulları taşıdığı anlaşıldığından, davacının Türk vatandaşlığına alınması istemiyle yaptığı başvurusunun reddine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle işlemin iptali yönünde karar verilmiştir. Ancak davalı İdarece, idare mahkemesi kararının temyizen incelenerek bozulmasının istenilmesine karşın Danıştay 10. Dairesi, temyizen incelenen kararın usul ve hukuka uygun olduğunu, dilekçede ileri sürülen temyiz nedenlerinin ise kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmediği gerekçesiyle Ankara 17. İdare Mahkemesi kararının *onanmasına oy birliği* ile karar vermiştir.

Yine Danıştay 10. Dairesi'nin 2016 tarihli bir başka kararına konu olan olayda, Azerbaycan uyruklu davacı tarafından evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına alınmasına ilişkin yaptığı başvurusunun İdarece ret kararı (5.8.2011 tarihli ve 70638 sayılı Karar) verilmesi üzerine, Ankara 5. İdare Mahkemesi'nde⁴³ iptal istemiyle dava açılmıştır. Mahkemece, davacının 25.7.2006 tarihinde Türk vatandaşı ile evlendiği, bu evliliğinden iki çocuğunun dünyaya geldiği, evliliğinin aile birliğini kurmaya yönelik olduğu, davacının Türk vatandaşı eşi hakkında Ceza Mahkemelerince verilen hükümler nedeniyle tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir. İdare mahkemesince verilen kararın davalı İdare tarafından temyizen incelenerek bozulması istenilmiştir.

Danıştay 10. Dairesi'nde görülen temyiz davası sonucunda; davacının Türk vatandaşı eşi hakkında açılan ceza davasında Erzurum 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nce⁴⁴ "Bir kimseyi fuhuşa teşvik etmek veya yaptırmak veya aracılık etmek" suçundan dolayı sanık hakkında hükmedilen adli para cezasının ertelenmesine karar verildiği; Erzurum 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin kararı⁴⁵ ile "Mühür Bozma" suçundan Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılmasına karar verildiği görülmekte

⁴³ Ankara 5. İdare Mahkemesi, 19.11.2012, E. 2011/2156, K. 2012/2595.

⁴⁴ Erzurum 1. Asliye Ceza Mahkemesi, 21.05.2009, E. 2007/264, K. 2009/264.

⁴⁵ Erzurum 2. Asliye Ceza Mahkemesi, 15.09.2010, E. 2009/184, K. 2010/562.

ise de; dosya kapsamında davacıya yönelik evlilik tarihinden önce veya sonra herhangi bir soruşturma veya tespit bulunmadığı, davacı ile Türk vatandaşı eşin evliliğinden iki çocuğun dünyaya geldiği ve evlilik birlikteliğinin aile birliğini kurmaya yönelik olduğu belirtilmiştir. Buna göre somut olayın özelliği dikkate alındığında Danıştay 10. Dairesi'nce, Türk vatandaşı eş hakkında Ceza Mahkemelerince verilen kararların, mevzuatta öngörülen aile birlikteliği içerisinde yaşama ve evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama koşulları yönünden davacının Türk vatandaşlığına alınmasına engel olmadığı sonucuna varılıp, temyizden incelenen kararın usul ve hukuka uygun olduğu, dilekçede ileri sürülen temyiz nedenlerinin ise kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmediği gerekçesiyle temyiz isteminin reddi ve Ankara 5. İdare Mahkemesi kararının *onanmasına* oy birliği ile karar verilmiştir.

E. Görüşümüz

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için yabancı eşin, TVK'nın 16/1. maddesinde yer alan şartları yerine getirmesi gerektiğini ve bunların Türk vatandaşı eşi bağlamadığını yukarıda da belirtmiştik. O yüzden, Kanundaki şartların Türk vatandaşı eş bakımından da değerlendirilmesinin mevzuata aykırı olduğu görüşünderiz. Nitekim çalışmamızda örnek olarak yer verdiğimiz Danıştay 10. Dairesi'nin 2016 tarihli her iki kararında da, suç ve cezanın şahsiliği ilkesi gereği Türk vatandaşı eşin işlediği suçlardan dolayı yabancı uyruklu eşinin sorumlu tutulamayacağı belirtilmiştir. Kaldı ki TVK madde 16/1 hükmünde öngörülen şartların "başvuru sahiplerinde" aranacağı açıkça belirtilmiştir. Başvuru sahibi ise Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanmak isteyen "yabancı eş"tir. Buna karşın yukarıda yer verilen 2019 tarihli Danıştay 10. Dairesi kararı ile 2018 tarihli İDDK kararında, TVK'nın 16/1. maddesindeki şartların Türk vatandaşı eşe de teşmil edeceği ve bu durumun yabancı eşin vatandaşlık başvurusunda etkili olabileceği kabul edilmiştir. Ancak mevzuatta, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında öngörülen şartların Türk vatandaşı eşte de arandığına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmadığı için, aksi yönde verilen kararlar ile kanunilik ilkesinin zedelendiğini söylemek herhalde yanlış olmayacaktır. Zira Kanunda yer almayan bir

şartın, fiili olarak idarece yaratılması ve buna istinaden vatandaşlık başvurusunun değerlendirilmesi kanunilik ilkesi ile bağdaşmamaktadır ki 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nun (Anayasa)⁴⁶ 66. maddesinde açık bir şekilde vatandaşlığın, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılabileceği ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedileceği hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla kanunilik ilkesi gereği idarenin, vatandaşlık konusunda işlem tesis ederken yalnızca Kanunda belirtilen şartları dikkate alacağı ve ek koşul ya da koşullar yaratamayacağı esastır. Oysa yukarıda da ifade edildiği üzere uygulamada, herhangi bir yasal dayanağı olmaksızın idarece, bazı hallerde Türk vatandaşı eş bakımından da ek koşul yaratıldığı ve bunun yabancı eşin vatandaşlık başvurusunda etkili kılındığı görülmektedir. Ancak mevzuatta yer almayan bir şarta istinat edilerek vatandaşlık hakkında işlemin tesis edilmesi ve bunun bazı yargı kararları ile desteklenmesinin kanunilik ilkesi ile bağdaşmadığının tekrar altını çizmekte yarar vardır.

Yine Danıştay 10. Dairesi'nin 2019 tarihli kararı ile İDDK'nın aynı yöndeki 2018 tarihli kararında suç ve cezanın şahsiliği ilkesinin zedelendiğini de düşünmekteyiz. Zira 5237 sayılı ve 2004 tarihli Türk Ceza Kanunu'nun⁴⁷ 20/1. maddesinde suç ve cezanın şahsiliği ilkesi kabul edilmiştir. Hükme göre, "(1) Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz". Ne var ki bahse konu her iki kararda da, Türk vatandaşı eşin işlemiş olduğu suç nedeniyle adeta yabancı eşi de sorumlu tutulmuş ve Danıştay'ın 2019 tarihli kararında suçun ayrıca evlenme tarihinden sonra işlendiği belirtilmiştir. Bunun sonucunda ise yabancı eşin vatandaşlık başvurusu olumsuz sonuçlanmıştır. Hatta Danıştay 10. Dairesi'nin 2019 tarihli kararında, davalı İdarenin temyiz savunmasında Türk vatandaşı eşin kardeşlerinin de çeşitli konularda suç kayıtlarının bulunduğunu belirtmesi, suç ve cezanın şahsiliği bağlamında herhangi bir tepki ile karşılaşmamıştır. Bundan dolayı her iki kararda da suç ve cezanın şahsiliği ilkesinin ihlâlinden söz etmek mümkün olabilmektedir.

⁴⁶ RG: 18.10.1982-17863.

⁴⁷ RG: 12.10.2004-25611.

Yine Danıştay 10. Dairesi'nin 2019 tarihli kararı ile İDDK'nın 2018 tarihli kararında vatandaşlığa kabul etme konusunun Devletin hükümranlık yetkisine ilişkin olduğu vurgulanıp 5901 sayılı TVK'nın 10. maddesine atfen idarenin, takdir yetkisini kullanarak yabancı eş ile birlikte Türk vatandaşı eşin durumunun da değerlendirilmesinde hukuka aykırılık bulunmadığı belirtilmiştir. Gayet tabii ki vatandaşlık konusunda yetkili makamın takdir yetkisi olacaktır. Fakat bizim burada dikkat çekmek istediğimiz husus şudur; idarenin, takdir yetkisini kullanırken, bu yetkiyi bizzat başvuru yapan kişi bakımından kullanması ve eş ya da herhangi bir yakınının durumunu vatandaşlık başvurusunda bulunan kişi bağlamında dikkate almamasıdır. Aksi halde hem kanunilik ilkesi hem de suç ve cezanın şahsiliği ilkesinin ihlâli ile karşılaşılacaktır.

Son olarak ayrıca değinmek istediğimiz bir husus daha vardır ki o da, benzer konuda farklı yönde kararlar verilmesinin toplumda güvensizliğe sebebiyet verebileceği ile ilgilidir. Daha açık bir ifade ile Danıştay 10. Dairesi'nin 2019 tarihli kararı ile Danıştay 10. Dairesi'nin 2016 tarihli kararları arasında çelişkinin olduğu aşikârdır. Nitekim bu durumun toplumda yaratabileceği güvensizlik ve tedirginliği şu örnekle açıklamak mümkündür; farazi olarak birbirini tanıyan iki yabancı kişinin Türk vatandaşları ile evlendiğini ve şartların sağlanmasının ardından evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına başvuru yaptığını varsayalım. Her ikisinin de Türk vatandaşı eşlerinin ceza hukuku bağlamında hüküm giydiğini ve fakat bunlardan birinin yabancı eşinin vatandaşlık başvurusunun olumlu sonuçlandığını, diğer yabancı eşin başvurusunun ise Türk vatandaşı eşinin işlediği suç nedeniyle reddedildiğini farz edelim. Hiç şüphesiz ki bu durumda *suç ve cezanın şahsiliği* ilkesine aykırı olarak başvurusu reddedilen yabancı eşin, adalet sistemine olan güveni sarsılabilecektir. Zira benzer durumdaki arkadaşı ya da tanıdığıının vatandaşlık başvurusu kabul edilmişken, kendisinin yaptığı başvuru ise reddedilmiştir. O yüzden, Danıştay gibi Türkiye'nin üst düzey yargı organının kararları arasında *uyum* ve *istikrarın* gözetilmesi büyük önem arz etmektedir.

Sonuç

Çalışmamızda, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında öngörülen şartların Türk vatandaşı eşte de aranması ele alınmış ve bu hususta Danıştay 10. Dairesi ile İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 2018 ve 2019 tarihli kararlarına yer verilmiştir. Ancak bu kararların, *kanunilik ilkesi* ile *suç ve cezanın şahsiliği* ilkesine aykırı olarak verildiği gerekçesiyle eleştiriye açık olduğu kanaatindeyiz.

Kanunilik ilkesine aykırılıktan söz ederken belirtmek isteriz ki, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında öngörülen şartların Türk vatandaşı eşte de aranması gerektiğine ilişkin bir hüküm ne TVK ne de Yönetmelikte yer almış ve bu şartların yalnızca "başvuru sahibi" olan yabancı eşte aranacağı kabul edilmiştir. Oysaki yukarıda yer verilen Danıştay 10. Dairesi kararı ile İDDK'nın kararında bu şartların Türk vatandaşı eşe de teşmil edildiği hükme bağlanmış ve 5901 sayılı TVK'nın 10. maddesi gerekçe olarak gösterilmiştir. Aynı şekilde, bahsi geçen kararlarda suç ve cezanın şahsiliği ilkesinin zedelendiği de açıktır. Zira Türk vatandaşı eşin ceza hukuku bağlamında hüküm giymiş olması, yabancı eşine de tesir etmiş ve bunun sonucunda vatandaşlık başvurusu reddedilmiştir. Hatta Danıştay 10. Dairesi'nin 2019 tarihli kararında açık bir şekilde suçların, evlenme tarihinden sonra işlendiğinin altı çizilmiş ve sanki yabancı eşin bundan sorumlu tutulduğuna işaret edilmiştir. Hâlbuki TCK'nın 20/1. maddesinde *suç ve cezanın şahsiliği* ilkesi düzenlenmiştir. Bu nedenle anılan kararlarda, *kanunilik ilkesi* ile *suç ve cezanın şahsiliği ilkesinin* zedelendiği görüşünderiz.

Yine çalışmamızda yer verilen Danıştay 10. Dairesi'nin kararlarına dönecek olursak, 2016 tarihli kararlar ile 2019 tarihli karar arasındaki çelişkidenden de söz etmek yerinde olacaktır. Zira benzer durum için farklı yönde kararlar verilmiştir. Bu durum ise yargı içtihatları arasında uyum ve istikrarı bozabileceği gibi, ilgili kişilerde güvensizlik hissine de yol açabilecektir. Bu açıdan da anılan kararların eleştiriye açık olduğunu düşünmekteyiz.

Sonuç itibarıyla, TVK'nın 16. maddesi uyarınca evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılmasında öngörülen şartların yalnızca başvuru sahibi yabancı eşte aranması gerektiğinin altını çizerek, bu şartların Türk

vatandaşı eşte aranmasının mevzuata aykırı olduğu görüşündeyiz. Bu nedenle, vatandaşlığın evlenme ile kazanılması gibi hassas bir konuda yukarıda dile getirilen argümanların göz önünde bulundurulmasının faydalı olabileceği kanaatindeyiz.

Kaynakça

- AKGÜN**, Cansu: “Konsolosluk Evlenmelerin Şekline uygulanacak Hukuk”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXI, Y. 2017, s. 109-136.
- AKINTÜRK**, Turgut/ATEŞ, Derya: Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, 18. Baskı, İstanbul, 2016.
- AKŞAHİN POLAT**, Sibel: “Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Evlilik Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 2, 2019, s. 184-200.
- AYBAY**, Rona: Kadının Uyraklığı Üzerinde Evlenmenin Etkisi, Ankara, 1980.
- AYBAY**, Rona/ÖZBEK, Nimet/ERSEN PERÇİN, Gizem: Vatandaşlık Hukuku, 1. Baskı, Ankara, 2019.
- BERKİ**, O. Fazıl: “Türk Hukukunda Evlenmenin Tabiiyete Tesiri”, AÜHFD, C. 3, S. 1, 1946, s. 46-61.
- ÇELİK**, Fatma Elif: “Evlenme Yolu İle Türk Vatandaşı Olma Taleplerinden Doğan Uyuşmazlıklara İlişkin Yargılamalarda Milli Güvenlik ve Kamu Düzeni Kıstası”, TAAD, Yıl, 13, S. 49, s. 389-424.
- DOĞAN**, Vahit: “Vatandaşlık Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, GÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 1-2, 1999, 1-21.
- DOĞAN**, Vahit/YILMAZ, Alper Çağrı/AYHAN İZMİRLİ, Lale: Türk Vatandaşlık Hukuku, 18. Baskı, Ankara, 2022.
- EKŞİ**, Nuray: “Konsolosluklarda Yapılan Evlenmelerin Şekli Geçerliliği”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, Cevdet Yavuz’a Armağan, 2016, s. 969-983.
- ERDEM**, B. Bahadır: “4866 Sayılı Kanunla Türk Vatandaşlık Kanunu’nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu İle Kazanılması” (4866 sayılı Kanun), MHB, Yıl. 23, 2003, s. 339-361.

- ERDEM**, B. Bahadır: “Türk Vatandaşlık Hukukunda Cinsiyet Farkının Yarattığı Sorunlar”, (Cinsiyet Farkı), MHB, C. 19, S. 1-2, 1999, s. 293-312.
- ERDEM**, B. Bahadır: Türk Vatandaşlık Hukuku (Vatandaşlık), 3. Baskı, İstanbul, 2013.
- ERTEN**, Rifat: “Türk Vatandaşlığının Yeniden Kazanılması Yollarında Aranılan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak”, Public and Private International Law Bulletin, 40 (2), Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan, 2020, s.1351-1371.
- FİŞEK**, Hicri: Türk Vatandaşlık Hukuku, Ankara, 1959.
- GÜNGÖR**, Gülin: Tâbiyet Hukuku, 8. Baskı, Ankara, 2020.
- İKİZLER**, Metin: Evlenmenin Hükümsüzlüğü, Ankara, 2018.
- KAYA**, Cemil: İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi, İstanbul, 2021.
- KÖPRÜLÜ**, Bülent/**KANETİ** Selim: Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul, 1989.
- KÜPE**, Bahar: Milletlerarası Özel Hukukta Şekil, Ankara, 2021.
- NOMER**, Ergin: Türk Vatandaşlık Hukuku, 28. Baskı, İstanbul, 2021.
- SARGIN**, Fügen: “Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”, AÜHFD, C. 53, S. 1, 2004, s. 27-63.
- TANRIBİLİR**, F. Bilge: “Evlenme ve Vatandaşlık”, ÇÜHFD, C. 5, S. 1, 2020, s. 3019-3049.
- VELİDEDEOĞLU**, H. Veldet: Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, 5. Baskı, İstanbul, 1965.
- YILMAZ**, Duygu/**KONYA**, Didem: “Cumhuriyet’in Kuruluşunda Birey ve Devlet İlişkisi: 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ve Uygulamaları”, Belgi, S. 24, (Yaz 2022/II), s. 17-41.
- ZEVKLİLER**, Aydın/**ERTAŞ**, Şeref/**HAVUTÇU**, Ayşe/**GÜRPINAR**, Damla: Medeni Hukuk, 10. Baskı, Ankara, 2018.